

VN/1070/2021

AI FI 26_2022

31.3.2022

AMNESTY INTERNATIONAL SUOMEN OSASTO

Hietaniemenkatu 7 A

00100 Helsinki

P: 050 465 5490

E: amnesty@amnesty.fi

W: www.amnesty.fi

Lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sukupuolen vahvistamisesta sekä siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Amnesty International on maailman suurin ihmisoikeusjärjestö, jonka toiminta perustuu yksittäisten ihmisten tuelle. Tukijoita on 10 miljoonaa, 150 maassa eri puolilla maailmaa. Amnesty on poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton. Amnesty työskentelee kansainvälisesti ja Suomessa muun muassa transihmisten oikeuksien puolesta.

Amnesty International Suomen osasto kiittää mahdollisuudesta lausua otsikon asiassa ja lausuu kunnioittavasti seuraavaa:

1. Kommenttinne liittyen sukupuolen vahvistamisen edellytyksiin (1 §):

Luonnos hallituksen esityksestä asettaisi sukupuolen vahvistamisen ehdoiksi (1) hakijan selvityksen siitä, että hän kokee pysyvästi kuuluvansa toiseen sukupuoleen, (2) 18 vuoden iän, (3) Suomen kansalaisuuden tai asuinpaikan Suomessa.

Uusi laki poistaisi sukupuolen vahvistamisen ehdoista lisääntymiskyvyttömyysvaatimuksen ja edellytyksen psykiatrisesta diagnoosista, jotka loukkaavat transihmisten oikeutta yksityis- ja perhe-elämän suojaan sekä oikeuteen olla joutumatta kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun kohteeksi. Useat kansalliset ja kansainväliset ihmisoikeustoimijat ovat kritisoineet tätä menettelyä ja antaneet Suomelle suosituksia näiden oikeudenloukkausten lopettamiseksi, kuten luonnoksesta käy ilmi. .

Amnestyn mukaan sukupuolen vahvistamisen ehtojen muuttaminen luonnoksessa esitetyllä tavalla edistäisi transihmisten oikeuksien toteutumista ja vastaisi osaan Suomelle annetuista ihmisoikeussuosituksista. Kokonaisuudessaan luonnoksessa esitetyt ehdot sisältävät kuitenkin yhä merkittäviä puutteita ihmisoikeusnäkökulmasta tarkasteltuna.

Karkein ihmisoikeuksia loukkaava ehto luonnoksessa on ehdoton vaatimus täysi-ikäisyydestä, jotta henkilö voi juridisesti vahvistaa sukupuolensa. Tällaisen ennakkoehdon asettaminen johtaisi Amnestyn mukaan kategorisiin lapsen oikeuksien loukkauksiin. Myös valmistelutyön yhteydessä teetetty selvitys toteaa yksiselitteisesti, että täysi-ikäisyyteen asetettava ikäraja ei voida pitää sopusoinnussa lapsen oikeuksia koskevien kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa.

Toiseksi ennakkoehdot edellyttäisivät sukupuolta vahvistavalta henkilöltä kirjallista selvitystä pysyvästä sukupuolen kokemuksesta. Hakemusmenettely ja siihen liitettävä harkinta-aika eivät toisi sukupuolen vahvistamiseen liittyvää menettelyä täysin henkilön itsemääräämisoikeuden piiriin.

Kolmanneksi nykyistä sääntelyä vastaava edellytys Suomen kansalaisuudesta tai asuinpaikasta Suomessa ei mahdollistaisi sukupuolen vahvistamista kaikille väestötietojärjestelmään rekisteröidyille henkilöille.

Kansalaisuus- tai asuinpaikkaedellytys ei huomioi riittävästi risteävää marginalisointia kokevien transihmisten kuten transtaustaisten turvapaikanhakijoiden tilanteita ja kieltää heiltä mahdollisuuden sukupuolen vahvistamiseen. Esimerkiksi YK:n pakolaispäävaltuutettu on huomionnut, että transtaustaiset ja intersukupuoliset pakolaiset voivat kohdata erityisiä vaikeuksia saada sukupuoli-identiteettinsä tunnustavia virallisia asiakirjoja. Se on suositellut suunnittelemaan rekisteröintilomakkeet niin, että niihin on mahdollista sisällyttää tieto henkilön kokemasta sukupuoli-identiteetistä.¹

Kansainvälisiä ihmisoikeusnormeja sateenkaarinäkökulmasta tulkitsevat Yogyakartaan periaatteet korostavat, että valtioiden tulee varmistaa turvapaikanhakijoita koskevien politiikkojen ja käytäntöjen syrjimättömyys seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuoli-identiteetin perusteella². Niihin tehtyjen 10-vuotislisäysten mukaan valtioiden tulee myös suojata turvapaikanhakijoita seksuaaliseen suuntautumiseen, sukupuoli-identiteettiin, sukupuolen ilmaisuun ja kehon sukupuolitettuihin piirteisiin perustuvalla väkivallalla, syrjinnällä tai muilla haitoilla³.

Eurooppalainen sateenkaarijärjestöjen kattojärjestö ILGA-Europe on korostanut transtaustaisten turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten sukupuoli-identiteetin tunnistamista koko turvapaikkaprosessin ajan⁴. Transihmisten oikeuksia edistävä kattojärjestö TGEU on tarkentanut tämän tarkoittavan myös sitä, että itsemäärättelyyn perustuva sukupuolimerkintä ja nimi tulee olla mahdollista saada tunnustetuiksi jo turvapaikka-asiakirjoissa⁵.

Risteävää marginalisointia kokevien transihmisten ihmisoikeuksien toteutumiseksi tulee varmistaa, että kaikki väestötietoihin merkityt henkilöt voivat vahvistaa sukupuolensa. Lisäksi tulee turvata, että transtaustaisilla turvapaikanhakijoilla on mahdollisuus saada sukupuolimerkintänsä vahvistettua jo vastaanotokeskukseen rekisteröityessä tai turvapaikkahakemusta jättäessä. Hallituksen esityksen luonnoksen vertailumaana käytetty Islanti on säätänyt tällaisesta mahdollisuudesta sukupuolimerkinnän osalta vuonna 2019 hyväksymässään sukupuolen itsemääräämisoikeutta koskevassa laissa⁶.

Neljänneksi luonnoksessa ehdotetaan muutosta nykyisessä lainsäädännössä käytettyyn kieleen niin, että 'vastakkaista sukupuolta' tarkasteleva käsitteistö muutettaisiin viittauksiksi 'toisesta sukupuolesta'. Amnesty kannattaa luonnoksessa esitettyä muutosta ja pitää sitä oikeansuuntaisena toimenpiteenä haitallisten sukupuolistereotyyppien purkamiseksi. Jatkovalmistelussa on varmistettava, että käsitteellistäminen on yhdenmukaista koko esitystekstissä.

---

¹ UNHCR (2021) [Working with Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, Intersex and Queer \(LGBTIQ+\) Persons in Forced Displacement](#), s. 26 ja 31.

² Yogyakarta Principle 23: [The Right to Seek Asylum](#).

³ Yogyakarta+10: [Relating to the Right to Seek Asylum \(Principle 23\)](#).

⁴ ILGA-Europe (2021) [Policy Briefing on LGBTI Refugees and EU Asylum Legislation](#), kohta 6.

⁵ TGEU (2016) [Welcome to Stay: Building Trans Inclusive Communities Inclusive of Trans Asylum Seekers and Refugees in Europe](#), s. 26.

⁶ [Act on Gender Autonomy No 80/2019 as amended by Act No. 159/2019, No. 152/2020 and No. 154/2020](#), artikla 10.

Viidenneksi pykälän perusteluissa käsitellään intersukupuolisten henkilöiden sukupuolen vahvistamista. Perusteluissa esitetään, että intersukupuolisen lapsen henkilötunnusta olisi mahdollista muuttaa lääketieteellisen selvityksen perusteella. Amnestyn mukaan intersukupuolisten lasten sukupuolen vahvistamiseen liittyviä käytäntöjä tulisi tarkastella osana jatkovalmistelua, jossa mahdollistetaan lapsen oikeuksia kunnioittava menettely sukupuolen juridiseksi vahvistamiseksi⁷.

Amnestyn mukaan minkään ikäiseltä henkilöltä ei tule edellyttää lääketieteellisiä toimenpiteitä juridisen sukupuolen määrittämisen tai vahvistamisen ehtona⁸. Sukupuolen vahvistamista tarkastelevan erityisen ihmisoikeusnormiston lisäksi Yogyakartan periaate 18 korostaa, että ketään ei tulisi pakottaa käymään minkäänlaista lääketieteellistä tai psykologista hoitoa, toimenpidettä tai testausta tai sulkea lääketieteelliseen laitokseen seksuaalisen suuntautumisen tai sukupuoli-identiteetin perusteella⁹.

2. Kommenttinne liittyen hakemukseen ja sen käsittelyyn (2 §). Kommentteja pyydetään esimerkiksi siihen, onko sukupuolen vahvistamisen hakemusmenettely esitetyssä muodossaan toimiva ja tarkoituksenmukainen.

Luonnoksessa esitetään, että sukupuolen vahvistaminen tehtäisiin jatkossa kirjallisesti perustellulla hakemuksella Digi- ja väestötietovirastolle (DVV). Hakemuksen tultua vireille DVV lähettäisi hakijalle tietoa hakemuksen käsittelystä ja sukupuolen vahvistamisen oikeusvaikutuksista. Hakijalle asetettaisiin 30 päivän harkinta-aika hakemuksen vireille tulosta alkaen, jonka jälkeen hän voisi vahvistaa hakemuksensa. Hakemus raukeaa kuuden kuukauden kuluttua vireille jättämisestä, ellei hakija ole vahvistanut hakemusta.

Ihmisoikeuksien näkökulmasta sukupuolen vahvistamisen menettelyn tulisi perustua ennen kaikkea luonnoksen vaihtoehtoisissa sääntelymalleissa tarkasteltuun ilmoitusmenettelyyn. Lisäksi on varmistettava, että sukupuolen vahvistaminen on ihmisoikeusnormien mukaisesti nopea, läpinäkyvä ja helposti saavutettava prosessi, joka perustuu itsemääräämisoikeuteen¹⁰.

Amnestyn ensimmäinen huomio on, että harkinta-ajan sisältävä hakemusmenettely ei toisi sukupuolen vahvistamisen prosessia täysimääräisesti henkilön itsemääräämisoikeuden pariin. Amnesty ei näe kestäviä perusteita harkinta-ajan asettamiselle viranomaisten informointivelvollisuuden lisäksi. Harkinta-ajan edellyttäminen perustuu sukupuolistereotyyppioita vahvistaviin käsityksiin transihmisten tilanteista ja kyseenalaistaa heidän päätäntävaltaansa. Kuten luonnoksessa esitetään, aiemman valmistelutyön mukaan viranomaisten informointivelvollisuus itsessään täyttäisi ainakin osittain harkinta-ajalle ajateltuja tarkoituksia.

Sukupuolen vahvistamista koskevia menettelyjä olisi syytä kehittää johdonmukaisesti ja huomioida, että voimassa oleva nimilaki ei sisällä erikseen asetettua harkinta-aikaa¹¹. Jatkovalmistelussa on syytä luopua harkinta-ajan asettamisesta sukupuolen vahvistamiselle. Amnesty kehottaa tarkastelemaan kysymystä ennen kaikkea trans- ja sateenkaarijärjestöjen esittämien näkemysten pohjalta.

---

⁷ Intersukupuolisten henkilöiden sukupuolen juridiseen vahvistamiseen liittyvistä ihmisoikeusnormeista ks. OHCHR (2019) [Back-ground Note on Human Rights Violations against Intersex People](#), s. 26-29 & 42-43; ILGA Europe & OII Europe (2019) [Protecting Intersex People in Europe: A Toolkit for Law and Policymakers](#), s. 36-38.

⁸ Amnesty International (2019) [No Shame in Diversity](#), s. 56.

⁹ Yogyakarta Principle 18: [Protection from Medical Abuses](#).

¹⁰ [CM/Rec\(2010\)5](#), kohta 21; [PACE Resolution 2048](#), kohta 6.2.; [A/HRC/47/27](#), kohta 91; [A/73/152](#), kohta 81; EU:n komissio (2020) [LGBTIQ Strategy 2020-2025](#), luku 3.3.; Yogyakarta+10 Principle 31: [The Right to Legal Recognition](#).

¹¹ [Etu- ja sukunimilaki \(19.12.2017/946\)](#).

Toiseksi menettelyssä edellytetään henkilön kuvaavan hakemuksessaan sukupuolen kokemuksen pysyväisluonteisuutta. Amnesty kehottaa varmistamaan, että kokemuksen pysyväisluonteisuudesta ei saa muodostua erillisen arvioinnin kohteeksi muodostuvaa seikkaa. Yhtenä vaihtoehtona tämän turvaamiseksi voitaisiin pitää hakemusmenettelyn kehittämistä ilmoitusmenettelyn suuntaan niin, että sukupuolen kokemusta käsittelevä osio olisi kirjattu hakemus pohjaan valmiiksi, ja hakijan tulisi käytännössä täyttää hakemukseen ainoastaan omat henkilötietonsa.

Kolmanneksi luonnos ei ehdota menettelytakeita sukupuolen vahvistamisen prosessin nopeuden turvaamiseksi. Esimerkiksi nimilain kohdalla transjärjestöt ovat kritisoineet tilanteita, joissa hakemusajat ovat venyneet pitkiksi¹². Hyvänä kansainvälisenä käytäntönä käsittelyn nopeuden takaamiseksi voidaan pitää Maltan lainsäädäntöä, jossa viranomaisille on asetettu takaraja sukupuolen vahvistamista koskevien hakemusten käsittelyyn¹³.

Neljänneksi luonnoksessa ehdotettu menettelytapa olisi poistamassa sukupuolen vahvistamisesta edellytyksen puolison suostumuksesta rekisteröidyn parisuhteen muuttamisesta avioliitoksi, mikäli sukupuolen vahvistamista hakeva henkilö on rekisteröidyssä parisuhteessa. Jatkossa rekisteröity parisuhde säilyisi rekisteröitynä parisuhteena myös eri sukupuolta olevien puolisoitten välillä, ja osapuolet voisivat halutessaan muuttaa sen avioliitoksi voimassa olevan hakemusmenettelyn avulla. Amnesty pitää muutosta ihmisoikeuksien kannalta myönteisenä, sillä ihmisoikeusnormien mukaan siviilissäätö, perhetilannetta tai minkään kolmannen osapuolen mielipidettä ei tulisi edellyttää ehtona sukupuolen vahvistamiselle¹⁴.

Luonnoksessa esitetään viranomaisten ilmoitusvelvollisuuden säätämisestä rekisteröidyssä parisuhteessa tai avioliitossa elävälle puolisolle. Luonnoksessa ei kuitenkaan esitetä yksityiskohtaisia perusteluja tästä säätämiselle. Amnesty kehottaa jatkovalmistelussa huomioimaan trans- ja sateenkaarijärjestöjen näkemykset siitä, pidetäänkö ilmoitusvelvollisuutta tarpeellisenä osana prosessia.

3. Kommenttinne liittyen sukupuolen vahvistamisen oikeusvaikutuksiin (3 §). Lausunnoissa pyydetään kiinnittämään erityistä huomiota sellaiseen lainsäädäntöön, jossa sukupuolelle annetaan merkitystä ja jota hallituksen esityksessä ei ole tunnustettu. Lisäksi huomiota pyydetään kiinnittämään säännöksen aiheuttamiin muutostarpeisiin lausunnonantajan toiminnassa/hallinnonalalla.

Ehdotetun lain on esimerkiksi arvioitu mahdollisesti edellyttävän muutoksia vankeus- ja tutkintavankeuslakien säännöksiin vankien sijoittamisesta sekä henkilöntarkastuksista ja päihitteettömyyden valvonnasta. Vastaavia säännöksiä on myös laissa poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta. Lain on myös arvioitu edellyttävän muutoksia eräisiin rikoslain säännöksiin.

Luonnoksessa esitetään, että lainsäädäntöä sovellettaessa henkilön sukupuolena pidetään hänen vahvistettua sukupuoltaan lukuun ottamatta tiettyjä sosiaali- ja terveydenhuoltoa tai lääketieteellistä tutkimusta koskevia säännöksiä. Niiden kontekstissa henkilön sukupuolena pidettäisiin luonnoksen mukaan henkilön 'lisääntymisbiologista sukupuolta'. Luonnoksen perusteluissa tämän tarkoituksella kuvataan sitä, että henkilö tulisi kohdelluksi vahvistetun sukupuolensa mukaisesti. Lisäksi tavoitteena on turvata pääsy sukupuolen mukaan määrittävään lääketieteelliseen tarpeelliseen palveluun tai erityiseen suojeluun.

---

¹² Trasek (26.9.2021) [Lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle](#).

¹³ [Gender Identity, Gender Expression and Sex Characteristics Act](#), artikla 4.

¹⁴ Yogyakarta+10 Principle 31: [The Right to Legal Protection](#).

Amnesty kannattaa luonnoksen tavoitetta transihmisten yhdenvertaisen pääsyn turvaamisesta hedelmöityshoitoihin, raskauden keskeytyksiin ja muihin luonnoksessa esiin nostettuihin terveyspalveluihin. Amnestyn mukaan luonnoksessa esitettävään sääntelyratkaisuun liittyy kuitenkin useita ongelmia. Luonnoksessa esitettävä 'lisääntymisbiologisen sukupuolen' käsite päätyisi tuottamaan uuden juridisen luokittelun sukupuolen ymmärtämiseksi, eikä luonnoksessa ole yksityiskohtaisesti arvioitu käsitteen mahdolliseen käyttöönnottoon liittyviä vaikutuksia. Tietyissä paikoissa luonnosta käsitteeseen rinnastetaan myös 'biologisen sukupuolen' käsite.

'Lisääntymisbiologisen sukupuolen' käsitteen esittely lainsäädäntöön voi tahtomattaankin vahvistaa yhteiskunnan ahtaita sukupuolinormeja. Jaottelu voi päätyä vahvistamaan normatiivisia oletuksia, joiden mukaan tietynlaiset kehot ja niiden piirteet ajatellaan olemuksellisesti kuuluvan tiettyyn sukupuoleen. Tutkijat ovat jo vuosikymmenten ajan kritisoineet ja pyrkineet purkamaan tiukkaa jaottelua 'biologisen' ja 'sosiaalisen' sukupuolen välillä. Tällaisessa tutkimuksessa on painotettu ennen kaikkea sitä, että kaikkiin kehoja sukupuolittaviin luokitteluihin liittyy aina vallankäyttöä. Luokittelujen on esitetty pikemminkin olevan erilaisten kulttuuristen, tieteellisten ja yhteiskunnallisten kamppailujen tulosta.¹⁵

Luonnoksessa esitettyyn käsitteellistämiseen liittyy riski siitä, että se lisäisi jo nyt yleistä transihmisten epäasiallista kohtelua, syrjintää ja väärinsukupuolittamista terveyspalveluissa¹⁶. Kansallisista toimijoista esimerkiksi Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) tasa-arvotiedon keskus on kehottanut tasa-arvosanastossaan välttämään "oikean", "alkuperäisen" tai "biologisen" sukupuolen käsitteiden käyttämistä, sillä ne voivat olla loukkaavia, väärä tai harhaanjohtavia. Näiden käsitteiden sijaan sanasto suosittelee toimijoita käyttämään syntymässä määritetyn sukupuolen käsitettä.¹⁷

Amnestyn mukaan jatkovalmistelussa tulisi luopua 'lisääntymisbiologiseen sukupuoleen' liittyvästä käsitteellistämisestä. Transihmisten yhdenvertainen pääsy heidän tarvitsemiinsa terveyspalveluihin tulisi turvata ensisijaisesti muuttamalla tarvittavia liitännäislakeja, kehittämällä terveydenhuollon ohjeistuksia sukupuolen moninaisuudesta sekä panostamalla pitkäjänteiseen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyöhön.

Lisäksi jatkovalmistelussa tulisi huomioida, että sukupuolen moninaisuuteen liittyvistä ihmisoikeuksista säädellään luonnoksessa esiteltävien lakien lisäksi eri hallinnonaloja koskevilla ohjeistuksilla. Esimerkiksi Rikosseuraamuslaitos on laatinut ohjeen sukupuolen korjausprosessin läpikäyneen ja korjausprosessissa olevan henkilön sijoittamisesta¹⁸. Myös liitännäislakeihin liittyviä kansainvälisiä ihmisoikeusnormeja olisi syytä tarkastella kattavammin nykytilan arvioinnissa. Arvioinnissa tulisi tarkastella ainakin Euroopan neuvoston ministerikomitean ja Yogyakartaan periaatteiden suosituksia vankeudessa elävien transihmisten¹⁹ sekä lisääntymis- ja terveysoikeuksien syrjimättömyyden osalta²⁰.

---

¹⁵ Esim. Butler, Judith (2006) *Hankala sukupuoli – Feminismin ja identiteetin kumous*. Suomentaneet Tuija Pulkkinen & Leena-Maija Rossi; Rossi, Leena-Maija (2010) *Sukupuoli ja seksuaalisuus, erosta eroihin*. Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*, s. 21–38; Stanford Encyclopedia of Philosophy (2022) [Feminist Perspectives on Sex and Gender](#).

¹⁶ Oikeusministeriö (2021) [Kohti sateenkaariystävällisempää Suomea: Tilanearvio seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta Suomessa 2021](#), s. 95–98.

¹⁷ THL:n verkkosivut: [Tasa-arvosanasto](#).

¹⁸ Rikosseuraamuslaitos (21.2.2019) [Sukupuolen korjausprosessin läpikäyneen ja korjausprosessissa olevan henkilön sijoittaminen Rikosseuraamuslaitoksessa](#).

¹⁹ [CM/Rec\(2010\)5](#), kohta A4; Yogyakarta Principle 9: [The Right to Treatment with Humanity while in Detention](#) & Yogyakarta+10 Principles: [Relating to the Right to Treatment with Humanity while in Detention](#).

4. Kommenttinne liittyen sukupuolen vahvistamisen oikeusvaikutuksiin ja vanhemmuuteen (4 §)

Luonnoksen mukaan isyys todetaan isyyslain mukaisesti lapsen syntymän hetkellä vallinneiden olosuhteiden perusteella. Muilta osin vanhemmuuden selvittämiseen, vahvistamiseen tai kumoamiseen liittyvät oikeusvaikutukset määräytyisivät luonnoksen mukaan henkilön 'lisääntymisbiologisen sukupuolen' perusteella, johon liittyvän käsitteellistämisen ongelmia on tarkasteltu aiemmin lausunnossa.

Amnestyn mukaan nyt ehdotettava transihmisten vanhemmuutta koskeva erillissäätely ei kokonaisuudessaan puuttuisi transihmisten vanhemmuuden tunnistamiseen liittyviin haasteisiin eikä purkaisi nykyinsäädännön cis- ja heteronormatiivisia lähtökohtia. Ehdotettu sääntely ei esimerkiksi tunnustaisi ei-binääristen vanhempien identiteettejä.

Ihmisoikeuksien turvaamiseksi vanhemmuuteen liittyvää sääntelyä tulisi kehittää ensisijaisesti säättämällä kysymyksistä vanhemmuuslain yhteydessä. Sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuutta huomioivan vanhemmuuslain tulisi mahdollistaa esimerkiksi juridisen vanhemmuuden merkitseminen sukupuolineutraalina sekä useammalle kuin kahdelle henkilölle, jotta se turvaisi niin transtaustaisten vanhempien, tiettyjen sateenkaariperheiden kuin heidän lastensa syrjimättömän kohtelun.²¹

5. Kommenttinne liittyen vanhemmuutta kuvaavaan nimikkeen muuttamiseen (5 §). Erityistä huomiota pyydetään kiinnittämään sellaiseen lainsäädäntöön, jossa vanhemmuutta kuvaavaan nimikkeeseen liitetään oikeusvaikutuksia (vanhemmalle itselleen tai tämän lapselle) ja jota hallituksen esityksessä ei ole tunnistettu. Lausunnoissa pyydetään myös kiinnittämään huomiota niihin muutostarpeisiin, joita vanhemmuutta kuvaavan nimikkeen muuttaminen edellyttää esimerkiksi lausunnonantajan tietojärjestelmissä.

Luonnoksessa esitetään, että sukupuoltaan vahvistavilla henkilöillä olisi mahdollisuus korjata sukupuolitettua vanhemmuusmerkintää sukupuolen vahvistamisen yhteydessä tai sen jälkeen. Nykyinen sääntely ei mahdollista sukupuoltaan vahvistavalle henkilölle hänen vanhemmuuteensa liittyvän merkinnän muuttamista väestötietojärjestelmässä. Tämä altistaa vanhemman ja hänen lapsensa syrjinnälle, kun vanhemman transtausta paljastuu asioinnin yhteydessä esimerkiksi päiväkodissa.

Esitetty transihmisten vanhemmuuteen liittyvä sääntely edistäisi Amnestyn mukaan transtaustaisten vanhempien ja heidän lastensa yksityis- ja perhe-elämäänsä sekä vapaaseen liikkuvuuteen liittyviä ihmisoikeuksia. Ehdotus vastaisi viimeaikaiseen ihmisoikeusnormiston kehitykseen, jossa edellytetään valtioilta toimia transihmisten vanhemmuuden juridiseksi tunnustamiseksi²². Amnesty pitää myönteisenä sitä, että luonnos mahdollistaisi vanhemmuusnimikkeen korjaamisen myös nykyinsäädännön aikana sukupuoltaan vahvistaneille henkilöille.

---

²⁰ Yogyakarta Principle 17: [The Right to the Highest Attainable Standard of Health](#); Yogyakarta+10 Principles: [Relating to the Right to the Highest Attainable Standard of Health](#).

²¹ Amnesty International Suomen osasto (6.5.2021) [Lausunto hallituksen esitysluonnoksesta vanhemmuuslaiksi](#).

²² Yogyakarta+10 Principles: [Relating to the Right to Found a Family \(Principle 24\)](#); PACE (2018) [Resolution 2239: Private and Family Life: Achieving Equality Regardless of Sexual Orientation](#); Euroopan parlamentti (14.9.2021) [LGBTIQ Rights in the EU](#).

Luonnoksen ehdotus mahdollistaisi monissa tilanteissa transihmisten juridisen vanhemmuuden tunnustamisen henkilön juridisen sukupuolen ja/tai vanhemmuuden kokemuksen mukaisesti. Toisaalta ehdotetun sääntelymallin mukaisesti vanhemmilla ei olisi mahdollisuutta tulla tunnustetuksi vahvistetun sukupuolensa mukaisesti heti vanhemmuuden määräytymisen tai vahvistamisen yhteydessä. Amnesty kehottaa kuulemaan jatkovalmistelussa erityisesti trans- ja sateenkaarijärjestöjen näkemyksiä tähän liittyvän sääntelyn yksityiskohdista.

Amnesty pitää kannatettavana, että transihmisten juridisen vanhemmuuden tunnustamiseksi esitetään selkeää menettelytapaa niin sukupuolen vahvistamisen yhteydessä kuin sen jälkeen. Luonnoksessa ei kuitenkaan ole avattu tarkempia näkökulmia siinä esiteltävään hakemusmenettelyyn. Amnesty kehottaa tarkentamaan jatkovalmistelussa tähän liittyviä menettelykäytäntöjä ja varmistamaan, että ne täyttävät yleistä sukupuolen vahvistamisen menettelyä koskevan ihmisoikeusnormiston vaatimukset.

6. Kommenttinne liittyen ulkomaisen päätöksen tunnustamiseen (6 §):

Amnesty kannattaa esityksen linjausta ulkomaisen päätöksen tunnustamisesta. Sääntely edistää transihmisten vapaaseen liikkuvuuteen liittyviä ihmisoikeuksia.

7. Kommenttinne liittyen lain voimaantuloon ja sen soveltamisen porrastamiseen (8 §):

Luonnoksessa esitetään, että uusi laki sukupuolen vahvistamisesta astuisi voimaan 1.1.2023. Siihen sisältyvää vanhemmuutta kuvaavan nimikettä alettaisiin kuitenkin esityksen mukaan soveltaa vasta 1.10.2023 organisaatioiden tarvitseman järjestelmämuutoksiin kuluvan ajan vuoksi.

Amnestyn mukaan vanhemmuutta koskevaan nimikkeeseen liittyvää sääntelyä tulisi alkaa soveltaa niin pian kuin mahdollista, eikä soveltamiskäytäntöä saa asettaa myöhemmälle kuin on tietojärjestelmien uudistamisen näkökulmasta ehdottoman välttämätöntä.

8. Kommenttinne liittyen esityksen pääasiallisiin vaikutuksiin, ml. selvitykseen joka on laadittu lapsivaikutusarvioinnin tueksi. Lausunnossa pyydetään kiinnittämään huomiota vaikutuksiin, joita lausunnonantaja arvioi esityksestä aiheutuvan toiminnalleen/hallinnonalallaan. Huomiota pyydetään kiinnittämään myös tietojärjestelmiin kohdistuviin muutostarpeisiin sekä muihin tiedonhallintalain 5 §:n 3 momentin kannalta olennaisiin asioihin.

Luonnoksessa ja sen yhteydessä teetetyssä selvityksessä on tarkasteltu kattavasti lapsen oikeuksiin liittyviä näkökohtia. Niiden mukaan ehdoton täysi-ikäisyyteen asetettava ikäraja sukupuolen vahvistamiselle ei ole sopusoinnussa lapsen oikeuksien kanssa. Amnesty pitää välttämättömänä, että jatkovalmistelussa laaditaan selvityksessä esitettyjen huomioiden pohjalta ihmisoikeuksia kunnioittava menettelytapa myös alle 18-vuotiaiden sukupuolen juridiseksi vahvistamiseksi.

Vaikka luonnos käsittelee kattavasti erilaisia sukupuolen juridiseen vahvistamiseen liittyviä yleisiä ihmisoikeusnormeja, se ei huomioi riittävästi sopimusvalvontaelinten ja asiantuntijoiden huomioita ikärajoitteista. Luonnoksessa käsitelty Euroopan parlamentaarisen yleiskokouksen päätöslauselma 2048 kehottaa varmistamaan sukupuolen juridisen vahvistamisen ilman ikään liittyviä rajoitteita²³. YK:n

---

²³ [PACE Resolution 2048](#), kohta 6.2.1.

SOGI-asiantuntijan raportti puolestaan tarkastelee lapsen oikeuksiin liittyviä näkökohtia huomattavasti luonnoksessa esitettyä kattavammin. Luonnoksessa käsitellyn translasten ja -nuorten erityisten haavoittuvuuksien tunnistamisen lisäksi raporttoija on eksplisiittisesti kehottanut valtioita mahdollistamaan sukupuolen juridisen vahvistamisen menettelytavat lapsille YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen velvoitteet täyttävällä tavalla²⁴. Luonnos ei myöskään mainitse YK:n ihmisoikeuskomitean Suomelle keväällä 2021 antamissa loppupäätelmissä esittämänsä huolta siitä, että suostumuksensa antaneilla translapsilla ei olisi mahdollisuutta sukupuolen juridiseen vahvistamiseen käynnissä olevasta uudistusprosessista huolimatta²⁵.

Selvityksessä pohditaan yhtenä aiempaan valmisteluun pohjaavana vaihtoehtona lääketieteellisen selvityksen edellyttämistä lapsen tai nuoren sukupuolen vahvistamisen yhteydessä. Amnestyn mukaan myöskään alle 18-vuotiaiden kohdalla sukupuolen vahvistamisen ei tule edellyttää minkäänlaisia lääketieteellisiä toimenpiteitä²⁶. Tällainen käytäntö vahvistaisi sukupuolen moninaisuuden patologisointia eikä perustuisi ajantasaiseen ihmisoikeusnormistoon²⁷.

Luonnoksen lapsivaikutusten arvioinnissa ei ole toistaiseksi kuultu suoraan trans- ja muunsukupuolisia lapsia ja nuoria sekä heidän perheitään. Amnesty edellyttää jatkovalmistelussa asianomaisten kattavaa kuulemistä.

Lisäksi luonnoksen yhdenvertaisuusvaikutusten arvioinnissa tulisi arvioida tarkemmin yhdenvertaisuusvaikutuksia risteävää marginalisointia kokevien transihmisten näkökulmista. Erityistä huomiota on kiinnitettävä transtaustaisten turvapaikanhakijoiden sekä vammaisten transihmisten oikeuksien toteutumiseen sekä kuultava suoraan näihin ryhmiin kuuluvia henkilöitä ja heidän kanssaan toimivia tahoja²⁸.

9. Muut kommentit liittyen hallituksen esitysluonnokseen:

Ensimmäiseksi luonnoksessa käsitellään sukupuolta vahvistavien hoitojen sääntelyä ja siihen liittyviä muutostarpeita. Amnesty pitää hyvänä, että luonnos tunnistaa osan keskeisimmistä ongelmista sukupuolta vahvistaviin hoitoihin pääsyssä. Luonnos ei kuitenkaan tarkastele sukupuolta vahvistaviin hoitoihin liittyvän sääntelyn muutostarpeita, hoitojärjestelmän ongelmia ja sukupuolta vahvistavaa hoitoa koskevia ihmisoikeuksia riittävän kokonaisvaltaisella otteella.

Sukupuolta vahvistaviin hoitoihin liittyvää sääntelyä on tarkasteltava jatkovalmistelussa luonnosta kokonaisvaltaisemmin ja tarkemmin. Jatkovalmistelussa on varmistettava, että esitys käsittelee nykyistä kattavammin sukupuolta vahvistaviin hoitoihin liittyvää ihmisoikeusnormistoa²⁹ ja varmistaa sääntelyyn ehdotettujen muutosten valmistelun niihin sekä trans- ja sateenkaarijärjestöjen näkemyksiin nojaten.

---

²⁴ [A/73/152](#), kohta 81 (a).

²⁵ [CCPR/C/FIN/CO/7](#), kohta 20.

²⁶ Amnesty International (2019) [No Shame in Diversity](#), s. 56.

²⁷ Ks. jo mainittujen lisäksi Yogyakarta Principle 18: [Protection from Medical Abuses](#).

²⁸ Ks. Amnesty International Suomen osasto (24.9.2021) [Lausunto translainsäädännön uudistamisen seuranta- ja arviointiryhmälle näkemyksistä translainsäädännön uudistamisen sisältöön ja valmistelumenettelyyn liittyen](#), s. 10–11.

²⁹ Amnesty International (2020) [Finland: Submission to the UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights: 68th Session, 8-9 October 2020](#), s. 11–12; [Yogyakarta Principle 17 – The Right to the Highest Attainable Standard of Health; Yogyakarta Principles Plus 10: Relating to the Highest Attainable Standard of Health \(Principle 17\)](#); Euroopan neuvoston ministerikomitea (2010) [Recommendation of the Committee of Ministers to Member States on Measures to Combat Discrimination on Grounds of Sexual Orientation or](#)

Amnestyn mukaan on ensisijaisen tärkeää, että tuleva sääntely varmistaa oikea-aikaisen pääsyn sukupuolta vahvistaviin hoitoihin yksilön tarpeeseen ja tietoon perustuvaan suostumukseen pohjautuen. Transihmisten oikeuksia edistävä kattojärjestö TGEU on esittänyt, että sukupuolta vahvistavaa hoitoa tarjoavien erityisyksiköiden tiukkaa monopoli-asemaa olisi purettava varmistuen samalla transihmisten pääsy laadukkaisiin hoitoihin³⁰. Jatkovalmistelussa on punnittava ja eriteltävä nykyistä yksityiskohtaisemmin, mitä osaa hoitovalikoimasta on perusteltua keskittää erillisellä sääntelyllä luonnoksen ehdotusten mukaisesti.

Jatkovalmistelussa on arvioitava muutostarpeita laintasoisen sääntelyn lisäksi myös PALKO:n sukupuolidysforian hoitosuositusten osalta. Vuonna 2020 hyväksytyt hoitosuositukset perustuvat voimassa olevaan sääntelyyn, ja järjestöt ovat korostaneet niiden tietyiltä osin jopa heikentäneen pääsyä hoitojärjestelmän ja juridisen sukupuolen vahvistamisen piiriin. Yleisterveys- ja huollon osaaminen sukupuolen moninaisuudesta on puutteellista, minkä vuoksi nykyisten hoitosuositusten mukainen erityisyksiköihin pääsy ainoastaan pitkäkestoisen sukupuoliristiriidan tilanteissa voi aiheuttaa kohtuuttomia haittoja useille henkilöille. Hoitosuositukset eivät myöskään vastaa kansainvälistä ICD-11-luokitusjärjestelmää, joka depatologisoi trans- ja muunsukupuoliset identiteetit.³¹

Toisena kommenttina Amnesty esittää, että luonnoksessa ei käsitellä riittävän kattavasti suhdetta henkilötunnusjärjestelmää uudistavaan hankkeeseen, vaikka uudistusprojektien sisällöt liittyvät vahvasti toisiinsa. Henkilötunnusjärjestelmän uudistamista koskevan lausunnon mukaisesti kehotamme jatkovalmistelussa huomioimaan seuraavia sukupuolen juridiseen vahvistamiseen liittyviä ihmisoikeuskysymyksiä.

Ehdotetut uudistukset jatkaisivat binäärisen sukupuolikäsityksen vahvistamista lainsäädännössä. Amnestyn mukaan tällainen käytäntö ei vastaa ajantasaista ihmisoikeusnormistoa ja päätty altistamaan erityisesti muunsukupuoliset ihmiset sukupuoli-identiteettiin perustuvalla syrjinnällä. YK:n SOGI-asiiantuntija ja Yogyakartaan periaatteet korostavat, että valtioiden tulee tunnustaa ei-binääristen henkilöiden identiteetit ja mahdollistaa useampia sukupuolimerkintöjä kuin ”mies” ja ”nainen” niin kauan kuin sukupuolitieto rekisteröidään väestötietoihin³². HLBTIQ-strategiassa 2020–2025 Euroopan komissio korostaa tarvetta transihmisten, muunsukupuolisten ja intersukupuolisten sisällyttämistä asiakirjoihin, sovelluksiin, tutkimuksiin ja prosesseihin³³. Myös Euroopan neuvoston parlamentaarinen yleiskokous on kehottanut valtioita harkitsemaan kolmannen sukupuolimerkinnän mahdollistamista³⁴. Sukupuoli-identiteetin tunnustamista koskevien ihmisoikeuksien turvaamiseksi Amnesty kehottaa pikaisesti toimiin kolmannen sukupuolimerkinnän käyttöönoton selvittämiseksi ja valmistelemiseksi itsemääräämisoikeuteen perustuen.

Uudistukset olisivat yhä säilyttämässä tiedon sukupuolen vahvistamisesta väestötietojärjestelmässä. Transjärjestöt ovat kuvanneet tällaista vuonna 2009 voimaan tulleen väestötietojärjestelmää koskevan lainsäädännön perusteella luotua käytäntöä niin sanotuksi ’transrekisteriksi’, sillä se luo

---

[Gender Identity](#), 35–36 §; PACE (2018) [Resolution 2239: Private and Family Life: Achieving Equality Regardless of Sexual Orientation](#), suositus 6.3.; OHCHR (2019) [Born Free and Equal: A Toolkit for States](#), s. 58–60.

³⁰ TGEU (2019) [Guidelines to Human Rights-Based Trans-Specific Healthcare](#).

³¹ Amnesty International (2020) [Finland: Submission to the UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights: 68th Session, 8-9 October 2020](#), s. 11–12; Oikeusministeriö (2021) [Kohti sateenkaariystävällisempää Suomea: Tilanearvio seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta Suomessa 2021](#), s. 98–105.

³² Yogyakarta+10 Principle 31: [The Right to Legal Recognition](#); YK:n SOGI-asiiantuntija (2018) [Report on Legal Recognition of Gender Identity and Depathologization](#).

³³ Euroopan komissio (2020) [Tasa-arvon unioni: Hlbtq-henkilöiden tasa-arvoa koskeva strategia 2020–2025](#), s. 18.

³⁴ [PACE Resolution 2048 \(2015\)](#), kohta 6.2.4.

väestötietojärjestelmään pysyvän tiedon sukupuoltaan vahvistaneista henkilöistä³⁵. Ehdotetuissa uudistuksissa ei Amnestyn mukaan tarkastella riittävästi tähän liittyviä kysymyksiä henkilön yksityisyyden suojan ja mahdollisten väärinkäytösten näkökulmista. Sukupuolen vahvistamista koskeva tieto on erittäin arkaluontoista, ja sitä tulisi EU:n tietosuojasetuksen nojalla säilyttää ainoastaan vahvistamista koskevaa hallintomenettelyä varten³⁶. Pysyvästi säilytettävä rekisteri voi muodostaa uhan henkilöiden turvallisuudelle, mikäli se päättyy tarkoitamattomille tahoille tai juridisesti päteville toimijoille, joilla olisi negatiivisia vaikutuksia transihmisiä kohtaan.

Tasa-arvovaltuutettu on jo vuonna 2012 tarkastellut kysymystä selvityksessään ja todennut väestötietojärjestelmään talletettavan tiedon sukupuolen vahvistamisesta herättäneen huolta transsukupuolisten keskuudessa. Selvityksessä todetaan viranomaisten pääsyn tietoon olevan rajattua, ja että se saadaan esiin vain järjestelmästä erikseen hakemalla. Tieto näyttäisi viranomaisten mukaan pääsääntöisesti toimivan lain tavoitteiden mukaisesti transihmisten turvaksi, mutta säännöksen toimivuutta olisi selvityksen mukaan seurattava ja korjattava mahdolliset puutteet välittömästi.³⁷ Julkisuudessa on hiljattain uutisoitu transiyhteisön tiedossa olevan useita tapauksia, joissa väestötietojärjestelmästä on annettu henkilön transtaustan paljastavia tietoja kevein perustein³⁸.

Amnesty kehottaa varmistamaan jatkovalmistelussa Amnestyn The State Decides Who I Am -raportin suositusten ja Yogyakartaan periaatteiden mukaisesti, että kaikki sukupuolimerkinnän tai nimen muuttamista koskeva tieto tulisi olla salassa pidettävää, ja että sen ei tulisi olla saatavissa kolmansille osapuolille ilman asianomaisen henkilön etukäteen antamaa, vapaata ja tietoon perustuvaa suostumusta, ellei oikeus näin erikseen määrää³⁹. Yhtenä suositusten toteuttamisen vaihtoehtona on arvioitava Oikeus olla -kansalaisaloitteen ja transjärjestöjen ehdotuksia olla tallettamatta tällaista tietoa väestötietojärjestelmään pysyvästi⁴⁰.

Uudistukset eivät ole myöskään turvaamassa laintasoisesti sukupuoltaan vahvistavan henkilön oikeutta saada oikeilla henkilötiedoilla korjattuja henkilötietoja, vaikka tähän liittyviä ihmisoikeusnormeja tarkastellaan nykytilan arvioinnin yhteydessä. Tällä hetkellä sukupuolen juridiseen vahvistamiseen liittyvä sääntely Suomessa ei esimerkiksi Islannin ja Maltan tapaan turvaa eksplisiittisesti tätä oikeutta, vaan käytäntö perustuu viranomaisten ohjeistuksille⁴¹. Suosituksista huolimatta järjestöt ovat kertoneet transihmisten kohtaavan yhä hankaluuksia korjattujen todistusten saamisessa⁴². Jatkovalmistelussa olisi syytä tarkastella todistusten saamiseen liittyviä kysymyksiä nykyistä laajemmin ja niin, että sukupuoltaan vahvistavan henkilön oikeus saada uutta nimeään ja sukupuoltaan vastaavat todistukset turvataan eksplisiittisesti. Tähän kehottavat niin Amnestyn The State Decides Who I Am -raportti,

---

³⁵ [Oikeus olla -kansalaisaloite](#); Trans ry: [Oikeus olla – usein kysytyt kysymykset](#).

³⁶ EU:n yleinen tietosuojasetus ([EU](#) 2016/679, esipuheen kohta 51).

³⁷ Tasa-arvovaltuutettu (2012) [Selvitys sukupuolivähemmistöjen asemasta](#), s. 19-20.

³⁸ Kehääjä (19.1.2022) [Uusi henkilötunnus tulee, vanhat ongelmat pysyy](#)

³⁹ Amnesty International (2014) [The State Decides Who I Am: Lack of Legal Gender Recognition for Transgender People in Europe](#), s. 90; Yogyakarta Principle 6: [The Right to Privacy](#); Yogyakarta+10: [Relating to the Right to Privacy \(Article 6\)](#); ks. myös [CM/Rec\(2010\)5](#), kohta 19.

⁴⁰ [Oikeus olla -kansalaisaloite](#); Kehääjä (19.1.2022) [Uusi henkilötunnus tulee, vanhat ongelmat pysyy](#).

⁴¹ [Act on Gender Autonomy No 80/2019 as amended by Act No. 159/2019, No. 152/2020 and No. 154/2020](#), artikla 4; [Gender Identity, Gender Expression and Sex Characteristics Act](#), artikla 10; Tasa-arvovaltuutettu: [Työ- ja opintotodistukset](#); Opetushallitus: [Usein kysytyä – Sukupuolen korjaaminen ja todistus](#).

⁴² OM (2021) [Kohti sateenkaariystävällisempää Suomea: Tilanearvio seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta Suomessa 2021](#), s. 143.

Euroopan neuvoston ministerikomitean suositus 2010(5) kuin Euroopan neuvoston parlamentaarisen yleiskokouksen päätöslauselma 2048⁴³.

Kolmanneksi Amnesty pitää luonnoksen merkittävänä puutteena sitä, että lakimuutos ei turvaa esimerkiksi Islannin lainsäädännön tapaan kokonaisvaltaisemmin sukupuolen itsemääräämisoikeutta kattaen sukupuolen juridisen vahvistamisen lisäksi myös intersukupuolisten lasten kehollisen itsemääräämisoikeuden turvaamisen.

Intersukupuolisille lapsille ilman suostumusta tehtävät lääketieteellisesti tarpeettomat niin sanotut ”normalisoivat” leikkaukset ja muut toimenpiteet loukkaavat Amnesty sekä useiden muiden kansallisten ja kansainvälisten ihmisoikeustoimijoiden mukaan intersukupuolisten lasten ihmisoikeuksia⁴⁴.

Suomessa on annettu viime vuosina eettisiä ohjeistuksia ja suosituksia intersukupuolisten lasten hoitokäytänteisiin liittyen, mutta ne eivät ole pystyneet riittävällä tavalla puuttumaan intersukupuolisten lasten itsemääräämisoikeuden loukkauksiin.

Amnesty mukaan ilman lapsen tietoon perustuvaa suostumusta tehtävät kehovariaatioiden kanssa syntyneiden lapsen sukupuoli-identiteettiä muokkaavat leikkaukset ja muut lääketieteelliset toimenpiteet on kiellettävä erityislainsäädännöllä lukuun ottamatta tilanteita, joissa lapsen terveys on välittömässä vaarassa.

Valtioilla on velvollisuus turvata jokaisen ihmisen ihmisoikeudet sukupuoli-identiteetistä ja kehon sukupuolitetuista piirteistä riippumatta. YK:n ihmisoikeusneuvoston jäsenenä Suomen on näytettävä omilla toimillaan ihmisoikeusjohtajuutta näissä kysymyksissä.

Kunnioitavasti,

Niina Laajapuro
Ihmisoikeustyön johtaja

Lisätietoja antaa:

asiantuntija Matti Pihlajamaa, sähköposti: matti.pihlajamaa@amnesty.fi

---

⁴³ Amnesty International (2014) [The State Decides Who I Am: Lack of Legal Gender Recognition for Transgender People in Europe](#), s. 90-91; [CM/Rec\(2010\)5](#), kohta 21; [PACE Resolution 2048 \(2015\)](#), kohta 6.2.1.

⁴⁴ Amnesty International (2017) [First, Do No Harm: Ensuring the Rights of Children with Variations of Sex Characteristics in Denmark and Germany](#); Amnesty International (2019) [No Shame in Diversity](#); Oikeusministeriö (2019) [Ei tietoa eikä vaihtoehtoja: Selvitys intersukupuolisten ihmisten oikeuksista ja kokemuksista](#).